

УЧИЛИШТЕТО И ФАБРИКАТА ВО ЕДИНСТВЕНА ОБРАЗОВНА ФУНКЦИЈА

(По повод книгата на д-р Стипе Шувар: УЧИЛИШТЕТО И ФАБРИКАТА,
Издавач: „Школска књига“, Загреб 1977)

Кај нас од поодамна е забележан недостиг на марксистичка критика на образованието. Критиките што му се упатуваа на школскиот систем во нашието општество не беа засновани врз комплетна марксистичка анализа на тој систем, па всушност само се истакнуваше и повеќе попатно се докажуваше дека постојното училиште треба да се реформира, не навлегувајќи во суштинското прашање: дека таквото училиште претставува остаток на класниот граѓански однос и дека токму поради тој затекнат општествен однос таквата состојба треба од основа да се менува, да се надмине и дека е потребно училиштето да се револуционизира.

Нашиот целокупен општествено-економски развој во последните три децении течеше со брзо револуционерно темпо. Но, револуционерните бранови само го заплуснуваа школскиот систем во Југославија, не навлегувајќи во неговата внатрешност за да го „исчислат“ од старите наслаги, од затекнатите општествени односи. Зборот **причина** за таквата ситуација, се чини, треба да се бара во долгата отсутност на „организираниот интерес“ да се пристапи кон револуционизирање на школата како образовно-воспитна институција. Нашата школа остана долго распната меѓу наследениот граѓански и новиот социјалистички карактер, зашто му одговараше на „преодноста“ на нашето општество. Имаше, значи, објективни причини за

двојност на нашиот школски систем за негова компромисност меѓу граѓанското и комунистичкото. Но, може да се постави и прашањето: не е ли долгото задржување на таквата состојба во школскиот систем резултат токму на влијанијата на оние „социјални сили“ на кои повеќе им одговараше духот и содржината на старата школа? Секако дека беше присутно влијанието на тие „социјални сили“ кои барањата за „нова школа“ ги третираа како утопистички, нереални и неосвојливи. Но, имаше и доста приврзаници за длабока револуционерна преобразба на школскиот систем, кои подзастапуваа во поставувањето на прашањето на измените во севкупните односи во образованието сомневајќи се притоа дека сè уште не сме конституирале нов начин на производство и производни сили готови да прифатат, да ја развиваат и унапредуваат таквата школа чиј резултат би бил: создавање сестрано образована и слободна човечка личност. Сето тоа влијаеше на бавното вршење на измените во нашиот школски систем и што не се навлегуваше подлабоко во револуционизирањето на школата.

Социјалистичкото самоуправање, меѓутоа, неминовно го постави на дневен ред и прашањето за реформа на образованието. Во последниве неколку години се пристапи кон извршување на длабоки револуционерни промени во образованието. Образованието така е

поставено за да му одговара на производството, односно образовната ситуација да произлегува од духот на производството, а тоа значи дека неговиот натамошен развој ќе биде насочен така за да му одговара на нашето динамично општествено движење — „на човечкото општество или на поопштественото човештво.“

Токму за тоа: какво образование сакаме и какво сака нашето самоуправно социјалистичко општество, зборува најновата книга на д-р Стипе Шувар: „Училиштето и фабриката“. Оваа книга претставува критичка анализа на досегашниот развој на образованието кај нас. Но, таа не е само критичка марксистичка расправа за школскиот систем што останува зад нас, туку и патоказ за натамошниот современ развој на образованието кај нас. Стипе Шувар е еден од ретките солидни познавачи на школските прилики не само во нашава земја (тој веќе подолго време е еден од креаторите на образовната политика во СР Хрватска) туку и во светот. Тоа го потврдува и неговата најнова книга во која дава непоштеден критички осврт на досегашниот систем, проблематизирајќи го во истовреме и односот на школата и фабриката, со што даде значаен научен и, би се рекло, пионерски придонес за овој битен проблем на современиот општествен развој.

Шуваровата книга ги содржи сите релевантни факти и заклучоци што упатуваат на патот на изградбата на ново самоуправно социјалистичко училиште. Книгата „Училиштето и фабриката“ е структурирана од два дела. Првиот

дел, всушност, е студија под истоимен наслов. Во овој дел авторот дава историски пресек на образованието и училиштето уште пред појавата на индустријата, односно капиталистичката фабрика. Значителен дел од просторот, што е природно, е даден на развојот на капиталистичката фабрика како потпиерна точка на „апстрактниот труд“. Авторот аргументирано ја истражува и ја анализира поврзаноста и раздвоеноста на трудот во фабриката и образованието во училиштата, укажувајќи на импликациите што произлегуваат од поделбата на трудот на образовниот процес и на општествениот развој. Анализирани се и корените на „бумот“ и „кризите“ на образованието во капиталистичкото општество. Во овој дел од книгата критички е анализиран и односот меѓу научно-техничката револуција и класната функција на образованието, синтетички е прикажана положбата и улогата на образовно-воспитниот систем во современото капиталистичко општество. Крајот од оваа уводна студија е посветен на разгледувањето на образованието во социјалистичкото општество. Имено, авторот ги следи тековите на социјалистичко-комунистичкото „растворување“ на училиштето и неговата интеграција на релација: производството и образованието. Пишувајќи за социјалистичко-комунистичкото „растворување“ на училиштето во Југославија, авторот посебно укажува на гледиштето што го има и што во натамошниот тек ќе го има здружениот труд спрема целиот корпус на образованието. Така со оваа студија е заокружена расправата за исто-

рискиот однос, положбата и улогата на фабриката и училиштето.

Вториот дел од книгата носи наслов: „ВО ПРЕСРЕТ НА ПРЕОБРАЗБАТА НА ВОСПИТУВАЊЕТО И ОБРАЗОВАНИЕТО“. Како што сугерира и самиот наслов, во овој дел на книгата се расправа за актуелните прашања од образовната политика во Југославија. Токму тука се собрани ангажирани трудови, текстови и реферати на авторот со кои настапувал на симпозиуми, советувања и други политички и научни собири на кои се разгледувани актуелните прашања на образованието и трудот, проблемите на социјалистичкото воспитување и марксистичкото образование, улогата на СК во школските институции и меѓу просветните работници. Иако речиси сите овие текстови и порано се објавувани (некои во изводи, а некои во целост) во весници, списанија и во друга периодика, — сега собрани на едно место и дадени интегрално — даваат целосна визија за преобразбата на воспитно-образовниот систем во нашава земја.

Со оглед на фактот дека професорот С. Шувар не е само теоретичар, туку и еден од истакнатите практичари, креатор на новата концепција на насоченото образование — од посебно значење се оние негови погледи за односот на училиштето и фабриката во сегашниов и идниот степен на развој на нашиот социјалистички општествен систем. Она што е карактеристично за авторот тоа е што тој реформата на образованието и воспитувањето го гледа во процесот на севкупните движења на социјалистичката револуција.

За да се оствари преобразбата на образованието и воспитувањето како битна задача внатре во живиот организам на социјалистичката револуција, според авторот, нужна е перманентна марксистичка критика на класната функција на образованието. Пледирајќи на неопходност од марксистичката критика, авторот тргнува од тоа дека во решавањето на образовните и воспитните проблеми, „се уште надвладуваат типично педагошко-позитивистички или технократско-функционалистички приоди кон образованието.“

Научно анализирајќи ја и осветлувајќи ја положбата на училиштето во граѓанското општество, авторот всушност со марксистичка критика извлекува заклучок: Какво училиште му е потребно на нашето социјалистичко самоуправно општество? „Фабриката и училиштето, вели Шувар, во граѓанското општество се конституираа како два раздвоени „суверенитети“, кои, меѓутоа, се условуваат исто така со посредство на пазарот или со државно прераспоредување на вишокот на трудот, разменуваат услови од сопствените репродукции.“ Всушност во вакви услови фабриката и училиштето само привидо се раздвоени, зашто и на едното и на другото заедничко им е тоа што формираат ...наемна работна сила. Поради тоа разбирливо е што и училиштето и фабриката се наоѓаат под контрола на капиталот, нивните објекти, служејќи и едната и другата на неговата репродукција. Во такви услови и училиштето и фабриката, притиснати од командите на капиталот, формираат производи на производителите.

лите кои не се ништо друго туку Lachidioten. Училиштето во граѓанското општество, навистина, битно влијае врз изградбата хиерархиската скала на работната сила. Според Шувар: „Опстојувањето и одржувањето на хиерархиската работна сила, а потоа и поделбата на умствен и физички труд во фабриката, беше и останува главна функција на училиштето во капиталистичкото општество.“ Со самиот збор граѓанското училиште е и елиничка институција.“

Некои одлики на граѓанското училиште ја правеа и основата на нашето училиште сè до последниот револуционерен реформски зафат што е во тек. Поради тоа и нашето училиште имаше одредена криза и изолација зашто не го придружуваше онаква преобразба како што тоа беше случај со фабриката. Шувар притоа предупредува дека преобразбата на училиштето не треба да се сведе на потребата од воведување во неа технички иновации, современа наставна технологија и модернизација, туку дека е многу побитно да се извршат квалитетни промени засновани врз нови продукциони и општествени односи кои многу побрзо се менуваа и се револуционизираа во фабриките. Тие промени неминовно бараа и бараат укинување на поделбата на трудот на умствен и физички, на извршувачки и управувачки труд. Меѓутоа, тоа наследство од класното граѓанско општество долго и упорно се одржуваше во нашето училиште поради што „во основа се задржа истата логика во развојот на воспитувањето и образованието каква што постои и во граѓанското општество.“ Шувар на-

таму заклучува дека архитектурата на образованието и по надворешниот и по внатрешниот изглед остана, речиси, неизменета, наследена од граѓанското општество.

Поради таквата состојба на односите образованието се најде во противречност и судир со новото самоуправно социјалистичко општество кое бараше и неминовно нова функција на образованието. Социјалистичкиот самоуправен општествен развој бараше и натаму бара образованието да биде во функција на ослободувањето на трудот. Здружениот труд ова прашање го актуелизира до таа мера да не може повеќе да се одлага и да се остава до недоглед. Денеска веќе е сигурно дека образованието не само што не може да биде надвор од производната сфера, туку неминовно мора да ја следи судбината на производителите и да претставува „средство за докинување на класните разлики, за егализација на животните можности“ — заклучува Шувар. За да се оствари таа задача, неопходно е да се оствари спојување на функциите на училиштето и фабриката. Во таквото обединување на функциите на образованието и производството може да се постигне човекот да се развива во сестрана личност, а тоа ќе се постигне со целосно докинување на класните разлики што беа присутни во досегашните односи меѓу образованието и производниот труд.

Сликовито решение на оваа задача Шувар дава со следниов став:

„Николците во воспитувањето на иднината, за кои пишуваше

Маркс, во општество на здружениот труд најпосле треба да израснат во пупка, а потоа и во стебло и корона на новиот систем на воспитувањето и образованието во кој никој не се наобразува еднаш и однапред за целиот живот, туку сите се наобразуваат цел живот, и во училиштето и во фабриката и со теоретско учење и по пат на општествено-корисен труд, учествувајќи во самоуправањето, во кој сите добиваат подеднакво „стартно“ општо воспитување и образование и сите со тоа стекнуваат основа за натамошно непрекинато образување и по потреба да ја менуваат структурата, квалификациите и работните места.“

Инаку, целата книга на Шувар претставува теоретско осмислување на класниот карактер на образованието. Неговиот класен пристап во согледувањата на образованието е заснован врз марксистичката критика на образованието воопшто и посебно на воспитно-образовниот систем во нашава земја. Со оваа книга добивме целосна претстава за карактерот на образованието во минатото и во современите услови и тоа во време кога во оваа сфера се прават најреволуционерни чекори — се реформира средното училиште врз нови самоуправни општествени социјалистички односи, со што почнува да се спојува функцијата на училиштето и фабриката во единствен процес на формирање слободна личност. Шувар, досега, најпотполно ги зацрта магистралните правци на развојот на воспитувањето и образованието во функција на ослободување на трудот. Оценките за изминатиот пат во нашиот школски систем, како

и воспитниот систем во нашава треба да се реализираат во натамошната изградба на образовниот и иницираните задачи што допрва земја, сè од таков квалитет што не ќе можат да се заобиколат ни во практичните решенија.

Книгата нуди доста идеи за изнаоѓање практични решенија и трасирање конкретни патишта за да се оствари класно-ослободувачката функција на образованието. Меѓутоа, треба да се рече дека Шуваровите размислувања, заклучоците и идеите само ја навестуваат неопходноста од работа за натамошно изучување на образованието во функција на здружениот труд. Имено, по оваа книга потребно е да се работи на нови студии во кои поконкретно ќе бидат елаборирани односите меѓу училиштето и фабриката. Специјалните студии се дотолку потребни, бидејќи се наоѓаме на почетокот од реализацијата на програмата од завршната фаза на насоченото образование, па според тоа нужно е пореално да се разработи целиот концепт на единственото образовно дејствување на училиштето и фабриката. Само ако се работи студиозно на изучувањето на условите за остварување единство на образованието и самоуправно-здружениот труд, битката за ново училиште ќе биде многу порано добиена. Студијата на С. Шувар, во тој поглед, дојде во вистинскиот момент. Оваа значајна книга ги иницира сите поважни проблеми, поттикнувајќи на размислување: кон кои правци да се насочи натамошниот творечки труд во разработката на новата концепција на образова-

нието, пред сè на насоченото образование.

Уверени сме дека оваа важна Шуварова студија ќе најде на заслужни пофалби и признанија не само од општествено-политичките фактори, просветните форуми, туку и кај најшироката јавност. Меѓутоа, исто така, таа ќе најде и на одреден отпор кај оној дел, пред сè, просветни работници кои со сомневање ја вртат главата кога е во прашање реформата на образованието згрозувајќи се „над судбината на доброто старо училиште“ кое заминува во неповрат. Но, токму поради отпорот што латентно постои во еден дел од просветната јавност, па и пошироко, кога станува збор за конституирањето на новото училиште, Шуваровата книга дојде во вистинскиот момент, зашто со својата беспопштедна марксистичка критика на образованието го разбива целокупното ткиво на стари односи во нашиот школски систем, ги урива наслугите од остатоците на граѓанското училиште, докажува дека жалењето за старото традиционално училиште

не е ништо друго до своевиден однос на оние „социјални сили“ што се формираа во старото училиште и на кои тоа сè уште им е потребно. Во оваа студија Шувар, навистина на доста смел, но на научно фундиран начин, доследно со марксистичка критика се пресмета со старите сфаќања за улогата на образованието, убедливо докажувајќи дека е можно кај нас да се изгради ново револуционерно училиште во кое образованието и воспитувањето ќе бидат во функција на здружениот труд, дека тоа училиште на иднината ќе оствари полно единство со фабриките, дека образованието така конституирано ќе трае за целиот живот на човекот „и по пат на теоретско учење и по пат на општествено-корисен труд...“ Меѓутоа, ќе ги има и оние кои ќе ги оспоруваат ставовите и заклучоците на авторот.

(Превела од српскохрватски на македонски јазик Маца Серафимова)

М. ДАШИК